

รายงานการวิจัย

การผลิตและการศึกษาสมบัติของผลึกเดี่ยว $TiAl_3X$ Intermetallic
(The Making and Studying of $TiAl_3X$ Intermetallic)

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ แม่นยำ

สาขาวิชาฟิสิกส์

สำนักวิชาวิทยาศาสตร์

ผู้ร่วมวิจัย

Dr. Glyn Taylor

Department of Material, University of Oxford, UK.

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ 2541

ผลงานวิจัยเป็นความรับผิดชอบของหัวหน้าโครงการวิจัยแต่เพียงผู้เดียว

กันยายน 2545

กิตติกรรมประกาศ

โครงการ การผลิตและการศึกษาสมบัติของผลึกเดี่ยว $TiAl_3X$ Intermetallic ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ปีงบประมาณ 2541 ผู้วิจัยขอขอบคุณ Professor Paul Munroe ผู้อำนวยการ Electron Microscope Unit, University of New South Wales, Australia ที่อำนวยความสะดวกและอนุญาตให้ใช้อุปกรณ์การศึกษาทางด้าน electron microscopy

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาโครงสร้างและองค์ประกอบทางเคมีรวมทั้งการทดสอบความแข็งแรงระดับไมครอนของผลึกสารประกอบของแข็ง $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$ ที่ผลิตโดยวิธีการหลอมแบบอาร์ค โครงสร้างแบบ tetragonal ของ $TiAl_3$ ได้เปลี่ยนไปเป็นแบบลูกบาศก์ชนิด $L1_2$ โดยการเติมธาตุ Mn ในปริมาณเท่ากับ 10 atomic% และมีอนุภาคเฟสสองเกิดขึ้นโดยที่อนุภาคเหล่านี้มีการวางตัวในทิศทางที่แน่นอน นอกจากนั้นยังมีอนุภาคอะลูมินาและรูพรุนปนอยู่ด้วย และพบว่ามี dislocations ที่วางตัวอยู่บนระนาบ {111} ของผลึกที่มี Burgers vector ในทิศ $\langle 110 \rangle$ และบาง dislocations มีการแยกตัวออกเป็น superpartial dislocations สองอันที่แยกจากกันโดย anti phase boundary (APB)

Abstract

The microstructure, chemical composition of the phases together with the micro-hardness of $\text{Al}_{65}\text{Ti}_{25}\text{Mn}_{10}$ intermetallic obtained by arc-melting, was studied. The tetragonal TiAl_3 phase is transformed by the addition of 10 atomic% Mn to the cubic L1_2 type with a small amount of second phase. The second phases align along a particular direction in the matrix. Aluminium oxide particles and pores were observed also. Dislocations were observed in the arc-melted alloy. The dislocations lie on a $\{111\}$ plane and some of the dislocations dissociated with a Burgers vector extended in two superpartials separated by anti phase boundary (APB).

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย	
2.1 การทำสารประกอบของแข็ง $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$	3
2.2 การศึกษาโครงสร้าง องค์ประกอบทางเคมีและสมบัติอื่นๆ ของผลึกสารประกอบ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$	3
บทที่ 3 ผลการทดลอง	
3.1 โครงสร้างของ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$	4
3.2 องค์ประกอบทางเคมี	8
3.3 สมบัติของ dislocations	11
3.4 อภิปรายผล	13
บทที่ 4 สรุปผลการวิจัย	16
บรรณานุกรม	17
ประวัติผู้วิจัย	18

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบทางเคมีของ matrix และ second phase

หน้า

9

สารบัญภาพ

	หน้า
รูปที่ 1 ภาพถ่าย SEM แสดงอนุภาคเฟสสอง	4
รูปที่ 2 ภาพถ่าย TEM แสดงอนุภาคอะลูมินา	5
รูปที่ 3 ภาพถ่าย TEM แสดง selected area diffraction pattern จาก matrix	6
รูปที่ 4 ภาพถ่าย TEM แสดง selected area diffraction pattern จาก matrix และ อะลูมินา โดยใช้เลขดัชนีของ diffracted spots เฉพาะที่เกิดจาก matrix เท่านั้น ($B_{\text{matrix}} = [111]$ และ $B_{\text{alumina}} = [112]$)	6
รูปที่ 5 X-ray diffraction pattern ของสาร	7
รูปที่ 6 X-ray diffraction pattern บริเวณมุม $2\theta = 67, 80$ และ 85 องศา	7
รูปที่ 7 ภาพถ่าย SEM แสดงอนุภาคเฟสสอง โดยใช้เทคนิค (a) secondary electron และ (b) back scattering electron modes	9
รูปที่ 8 องค์ประกอบทางเคมีของ matrix และ second phase หมายเลข 1 และ 3	10
รูปที่ 9 X-Ray mapping ของธาตุ (a) Mn, (b) Al และ (c) Ti โดยบริเวณสีแดง แสดงความเข้มข้นของธาตุสูงสุดและบริเวณสีม่วงมีความเข้มข้นน้อยที่สุด (ดูสเกลแถบสีทางด้านขวาสุดของภาพ)	10
รูปที่ 10 แสดง TEM mapping ของธาตุ (a) Al, (b) O, (c) Ti และ (d) Mn สำหรับอนุภาคอะลูมินาที่แสดงในรูปที่ 2	11
รูปที่ 11 ภาพถ่าย SEM แสดงรอยแตก (เส้นสีดำที่ขอบด้านซ้าย)	12
รูปที่ 12 ภาพถ่าย TEM bright field แสดง dislocations ($B = [001]$)	12
รูปที่ 13 ภาพถ่าย TEM แสดง dislocations ใน (a) bright field และ (b) dark field ($B = [001]$)	13
รูปที่ 14 ภาพถ่าย TEM bright field แสดง dislocations ที่เป็นเส้นโค้ง ($B=[112]$)	13
รูปที่ 15 แสดงโครงสร้าง unit cell ของ (a) $L1_2\text{-Ti(Al,Mn)}_3$ และ (b) $DO_{22}\text{-TiAl}_3$	15
รูปที่ 16 แสดงการเรียงตัวของอะตอมในระนาบ (111) ที่อยู่ติดกัน ของโครงสร้างแบบ AB_3 เช่น TiAl_3	15

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัจจุบันการศึกษาวิจัยทางด้านวัสดุศาสตร์ถูกแบ่งออกเป็นสาขาย่อยต่างๆ หลายสาขา ตามสมบัติของวัสดุเหล่านั้น เช่น โลหะผสม (alloy) เซรามิกส์ (ceramics) คอมโพสิท (composite) เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีมีการศึกษาค้นคว้าทางด้านนี้เพิ่มขึ้นตลอดเวลาเพื่อให้ได้วัสดุใหม่ๆ ที่มีสมบัติพิเศษเหนือกว่าวัสดุที่ใช้อยู่เดิมในทุกๆ ด้าน ซึ่งอุตสาหกรรมหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นทุกวันนี้ล้วนมีพื้นฐานมาจากการค้นพบหรือใช้ประโยชน์จากวัสดุใหม่แทบทั้งสิ้น

Intermetallic เป็นวัสดุใหม่อีกประเภทหนึ่งที่กำลังเป็นที่สนใจอย่างมากในปัจจุบัน (Yamaguchi และคณะ, Zhang และคณะ, และ Southoff) เกิดจากธาตุตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาผสมกันในอัตราส่วนที่เหมาะสมค่าหนึ่ง และทำให้เกิดโลหะผสมใหม่ที่มีโครงสร้างและสมบัติแตกต่างออกไปจากธาตุเดิม ทำให้วัสดุใหม่ที่ได้มีความแข็งแรงทนทาน ทนต่ออุณหภูมิสูงๆ ได้ นั่นคือมีจุดหลอมเหลวที่สูงมาก แต่มีน้ำหนักเบาเนื่องจากมีความหนาแน่นน้อย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ intermetallic จะมีสมบัติที่น่าสนใจหลายอย่างตามที่กล่าวมา แต่ก็มีสมบัติที่ไม่เป็นที่พึงพอใจคือ มีความเปราะสูง ทำให้ไม่สามารถนำมาตัดแปลงขึ้นรูปตามที่ต้องการได้ จึงเป็นอุปสรรคต่อการนำไปใช้ในทางอุตสาหกรรม ดังนั้นจึงได้มีการวิจัยเพื่อแก้ปัญหานี้กันอย่างแพร่หลายทั้งในยุโรป อเมริกาเหนือ และญี่ปุ่น นอกจากนั้นยังมีการค้นหา intermetallics ใหม่ๆ ที่มีสมบัติพิเศษอื่นๆ ขึ้นไป และในการศึกษาจำเป็นที่จะต้องศึกษาตั้งแต่สมบัติพื้นฐาน ซึ่งได้แก่โครงสร้างและองค์ประกอบในระดับจุลภาค

$TiAl_3$ เป็น intermetallic ระบบหนึ่งที่นักวิทยาศาสตร์สนใจและได้มีการศึกษากันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน $TiAl_3$ นั้นมีโครงสร้างแบบ DO_{22} มักจะ deform โดยการเกิด twinning และมีสมบัติที่เปราะมาก อย่างไรก็ตามมีนักวิทยาศาสตร์ (Kumar และ Brown, Schneibel และคณะ) อ้างว่า ถ้าเพิ่มธาตุ transition ให้แก่ $TiAl_3$ จะทำให้โครงสร้างเปลี่ยนไปเป็นแบบ $L1_2$ ซึ่งเป็นโครงสร้างแบบ cubic คล้ายๆ กับ Ni_3Al แต่การศึกษาโดยการเพิ่มธาตุ transition ให้แก่ $TiAl_3$ นั้นยังมีน้อยมา

ดังนั้นโครงการนี้จึงเป็นการศึกษาโครงสร้างและสมบัติพื้นฐานของ $TiAl_3X$ โดย X เป็นธาตุ transition โครงการนี้จะใช้ธาตุ X เป็น Mn ซึ่งคาดว่าในการเติม Mn ในปริมาณที่พอเหมาะจะทำให้โครงสร้างของระบบ $TiAl_3$ เปลี่ยนจาก DO_{22} ไปเป็น $L1_2$ ซึ่งน่าจะมีความเปราะน้อยกว่าแบบ DO_{22} เพราะมี slip systems มากกว่าเนื่องจากมีสมมาตร (symmetry) สูง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อผลิตผลึกของ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนโครงสร้าง องค์ประกอบทางเคมี รวมทั้งกำหนดสมบัติของ dislocations ใน $L1_2$ Mn-stabilized $TiAl_3$
3. ศึกษาวิจัยเพื่อค้นคว้าและปรับปรุงวัสดุใหม่ที่มีสมบัติพิเศษที่ต่างไปจากวัสดุเดิม

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากเกิดความล่าช้าในการสร้างเครื่องปลูกผลึกแบบ Floating zone โดยใช้ระบบ induction heating ของผู้วิจัยที่ภาควิชาฟิสิกส์ สำนักวิชาวิทยาศาสตร์ และของผู้ร่วมวิจัยที่ Department of Material, University of Oxford, U.K. ดังนั้นการวิจัยจึงจำกัดอยู่เฉพาะการศึกษาสมบัติของผลึกสารประกอบ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$ ที่ผลิตโดยวิธีการหลอมแบบอาร์คเท่านั้น ซึ่งสารประกอบดังกล่าวออกมาในรูปของ ingot ซึ่งเป็น polycrystalline ที่ประกอบไปด้วยผลึกเดี่ยว (single crystals) หลายอันรวมกัน

อย่างไรก็ตามเนื่องจากการวิเคราะห์หาโครงสร้างและการวิเคราะห์ทางเคมีนั้นกระทำโดยใช้วิธี electron microscopy ซึ่งเป็นการศึกษาในบริเวณที่เล็กมากบนสารตัวอย่างในระดับ ไมครอนลงไปซึ่งเล็กกว่าขนาดของผลึกเดี่ยวที่เป็นองค์ประกอบของ ingot ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผลการศึกษานี้เป็นผลการศึกษาสมบัติของผลึกเดี่ยวของสารประกอบ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาผลึกเดี่ยวที่เป็นองค์ประกอบของ polycrystalline ใน $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$ ingot ซึ่งถ้าใช้ผลึกที่ผลิตโดยวิธี induction heating ก็จะได้ผลการทดลองเช่นเดียวกันยกเว้นสมบัติเชิงกล (mechanical property) และเชิงไฟฟ้า (electrical property) ที่จะต่างกันระหว่างผลึกเดี่ยวและ polycrystalline แต่ไม่อยู่ในขอบเขตของงานวิจัยนี้

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ในระยะสั้น
1. รู้สมบัติต่างๆ เกี่ยวกับ $L1_2$ Mn-stabilized $TiAl_3$ intermetallic
 2. ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยพื้นฐานทางด้าน intermetallics ให้เกิดขึ้นในประเทศ
 3. ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยร่วมระหว่างนักวิทยาศาสตร์ภายในประเทศกับต่างประเทศ
 4. ส่งเสริมการผลิตผลงานการวิจัยทางด้านนี้ไปตีพิมพ์ในวารสารระดับนานาชาติ

- ในระยะยาว
1. พัฒนาและคิดค้นวัสดุใหม่ที่มีคุณภาพพิเศษกว่าวัสดุทั่วไป ไปใช้ในอุตสาหกรรมต่างๆ ที่เหมาะสม
 2. ลดการขาดดุลการค้าที่จะนำเทคโนโลยีทางด้านนี้เข้าสู่ประเทศในอนาคตต่อไป

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินงานจะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้คือ

2.1 การทำสารประกอบของแข็ง $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$

สารประกอบ Al-25at%Ti-10at%Mn ขนาดประมาณ $20 \times 40 \times 60 \text{ mm}^3$ ได้ตั้งชื่อและสั่งทำจากบริษัท TIMET UK Limited ประเทศอังกฤษ โดยให้ทำการหลอมแบบอาร์ค (arc-melting) 3 ครั้งเพื่อให้เกิดการผสมกันอย่างกลมกลืนและลดการแตกร้าว (cracking)

2.2 ศึกษาโครงสร้าง องค์ประกอบทางเคมีและสมบัติอื่นๆ ของผลึกสารประกอบ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$

การศึกษาโครงสร้างและสมบัติ dislocations ของสารกระทำโดยใช้กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบ TEM ยี่ห้อ Philips CM200 และ Jeol 2010 และมีการศึกษาโดยใช้เครื่อง x-ray diffractometer เพื่อยืนยันสมบัติโครงสร้างของสาร

กล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบ SEM ยี่ห้อ Jeol 840 และ Hitachi S4500 ถูกนำมาใช้ศึกษาโครงสร้างพื้นผิวของสาร

ส่วนการวิเคราะห์ทางเคมีนั้นกระทำโดยเทคนิค wave-length dispersive spectrometry (WDS) โดยใช้เครื่อง Cameca SX50 Microprobe Analyzer

การทดสอบสมบัติทางกายภาพนั้นกระทำโดยการทดสอบ Vickers micro-hardness โดยใช้มวลขนาด 300 กรัม

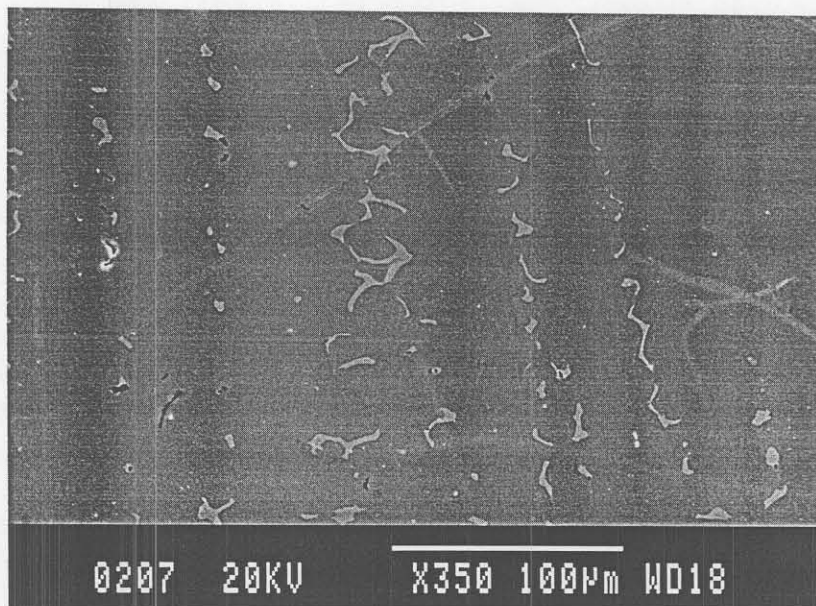
สารตัวอย่าง (samples) ที่ใช้ศึกษาโดย TEM นั้นเตรียมโดยวิธี electropolishing โดยใช้สารเคมีผสมระหว่าง 20% กรดไนตริก และ 80% เมทานอล ที่อุณหภูมิประมาณ 250 เคลวิน และความต่างศักย์ไฟฟ้า 10 โวลต์

บทที่ 3

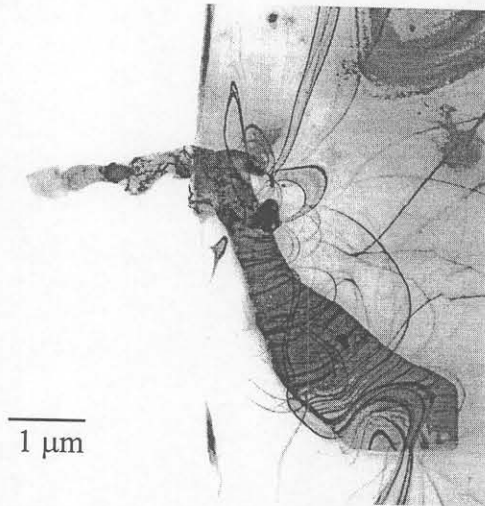
ผลการทดลอง

3.1 โครงสร้างของ $Al_{65}Ti_{25}Mn_{10}$

รูปที่ 1 เป็นภาพถ่ายโดยกล้อง SEM แสดงโครงสร้างขนาดเล็กของสารหลังการหลอมเข้าด้วยกันแบบอาร์ค จะเห็นว่ามีเฟสสอง (second phase) ปรากฏในลักษณะเป็น dendrite และมีการเรียงตัวในทิศทางที่แน่นอน เส้นสีขาวที่ปรากฏบนภาพดูเหมือนจะเป็นอีกเฟสหนึ่งนั้นจริงๆ แล้วเป็นเพียงภาพหลอกที่เกิดขึ้นในกระบวนการสร้างภาพของ SEM และจะหายไปถ้าถ่ายภาพโดยใช้ back scattering mode ของ SEM อย่างไรก็ตามขณะนี้ยังไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเฟสสองที่ปรากฏนั้นเป็นสารประกอบอะไรถึงแม้จะทำการวิเคราะห์โดย x-ray diffraction (XRD) ก็ตาม ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากอัตราส่วนของเฟสสองที่เกิดขึ้นนั้นยังมีน้อยเกินไปจนไม่ทำให้เกิด peaks ในการวิเคราะห์โดย XRD แต่จากการศึกษาโดยผู้วิจัยอื่นๆ เช่น โดย Nakayama และ Mabuchi, และ Mabuchi และคณะ โดยใช้อัตราส่วนของสารประกอบที่ใกล้เคียงกับที่ใช้ในงานวิจัยนี้พบว่าเฟสสองที่เกิดขึ้นนั้นเป็น Al_8Mn_5 นอกจากนี้เฟสสองนี้แล้วยังมีอนุภาคอะลูมินาเกิดขึ้นด้วยดังแสดงในรูปที่ 2 (ดูคำอธิบายการวิเคราะห์อนุภาคอะลูมินาข้างล่าง) จากรูปที่ 1 จะเห็นว่าสารประกอบที่เป็น matrix นั้นมีความพรุน (pores) อยู่พอสมควรซึ่งเป็นผลมาจากการหดตัวที่เกิดขึ้นในขณะที่เกิดกระบวนการแข็งตัว (solidification shrinkage)

รูปที่ 1 ภาพถ่าย SEM แสดงอนุภาคเฟสสอง

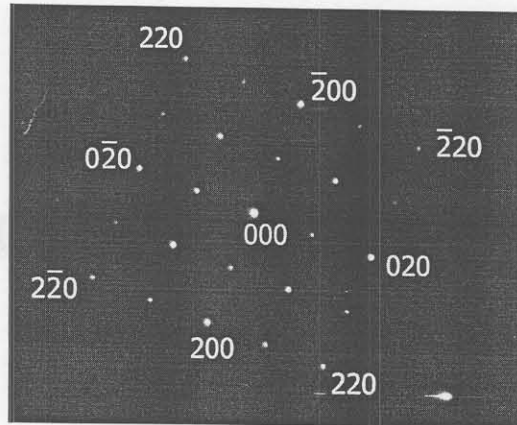

รูปที่ 2 ภาพถ่าย TEM แสดงอนุภาคอะลูมินา

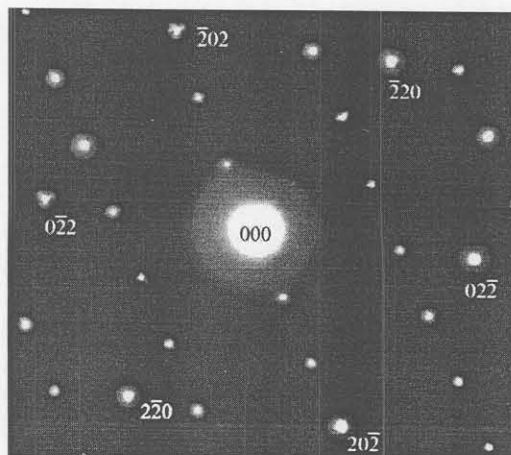
สำหรับการกำหนดโครงสร้างของสารประกอบที่เป็น matrix โดยใช้ทั้ง XRD และกล้องจุลทรรศน์แบบ TEM นั้นพบว่าโครงสร้างเป็นแบบ face center cubic (f.c.c.) รูปที่ 3 แสดงภาพ TEM diffraction pattern ที่เกิดจากโซน (zone axis) [001] ของ matrix จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเป็น diffraction pattern ของสารที่มีโครงสร้างแบบ f.c.c. โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพนี้ยังแสดงตำแหน่งของ diffraction spots (จุดที่ไม่ได้ใส่เลขดัชนี) ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเป็นสารประกอบของแข็ง (solid state compound) ที่มีการเรียงตัวกันของอะตอมอย่างเป็นระเบียบระหว่างอะตอมของ Ti และอะตอมของ Al หรือบางครั้งเรียกว่าเป็น ordered alloy (ดูการอธิบายเพิ่มในบทที่ 4) จุดเหล่านี้เป็นตำแหน่งที่เกิดจาก ordered $L1_2$ (f.c.c.) unit cell ซึ่งปกติจะไม่เกิดขึ้นถ้าเป็นสารที่มีโครงสร้างแบบ f.c.c. ธรรมดาที่เป็น disordered alloy โดยจะมีเฉพาะจุด diffraction หลักคือจุดที่ใส่เลขดัชนีในภาพนี้เท่านั้น ส่วนรูปที่ 4 แสดงภาพ TEM diffraction pattern ที่เกิดจาก matrix และ อนุภาคอะลูมินา เป็นภาพที่เกิดจากโซน [111] ของ matrix โดยได้ใส่เลขดัชนีสำหรับ diffraction spot ที่เกิดจาก matrix ไว้ด้วย ส่วนจุดอื่นๆ ที่ไม่ได้ใส่เลขดัชนีนั้นเป็น diffraction spot ที่เกิดจากโซน [112] ของอนุภาคอะลูมินาที่มีโครงสร้างแบบ f.c.c. จากรูปนี้จะเห็นว่าทั้ง matrix และอนุภาคอะลูมินามีการจัดเรียงตัวที่สัมพันธ์กันในทิศทางที่แน่นอน

รูปที่ 5 แสดงผลการศึกษาโดย XRD จะเห็นว่า peak ที่ได้เป็นผลมาจากการที่ matrix มีโครงสร้างแบบ $L1_2$ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาโดยวิธี electron microscopy ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จากรูปนี้แสดงว่าอาจจะมี peak ของเฟสสองที่ตำแหน่ง 2θ ประมาณ 67 80 และ 85 องศา อย่างไรก็ตามการศึกษาโดย XRD บริเวณดังกล่าวไม่ได้แสดง peak ของเฟสสองอย่างชัดเจนดังแสดงในรูปที่ 6 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากการที่อัตราส่วนโดยปริมาตรของเฟสสองต่อปริมาตรของ matrix มีค่าน้อยเกินไป จากการคำนวณค่า lattice parameter ของ $L1_2$ matrix โดยใช้ผลจากการวิเคราะห์ด้วย XRD พบว่ามีค่าเท่ากับ 3.955 Å ซึ่งใกล้เคียงกับค่าที่ได้จากการศึกษาโดย Seung และคณะ ที่ศึกษาระบบ $TiAl_3$

จากผลการศึกษาโดยวิธี electron microscopy และวิธี XRD แสดงว่าเราสามารถเปลี่ยนโครงสร้างของสารประกอบ $TiAl_3$ จาก tetragonal ไปเป็น cubic ได้โดยการเพิ่มธาตุ Mn ในอัตราส่วนที่ได้กล่าวมาแล้ว

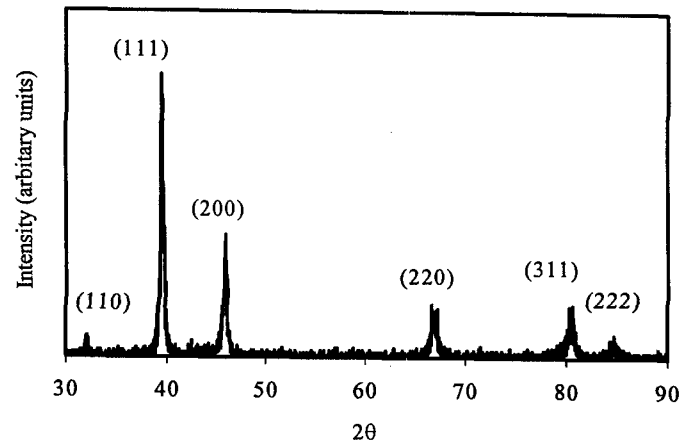

รูปที่ 3 ภาพถ่าย TEM แสดง selected area diffraction pattern จาก matrix

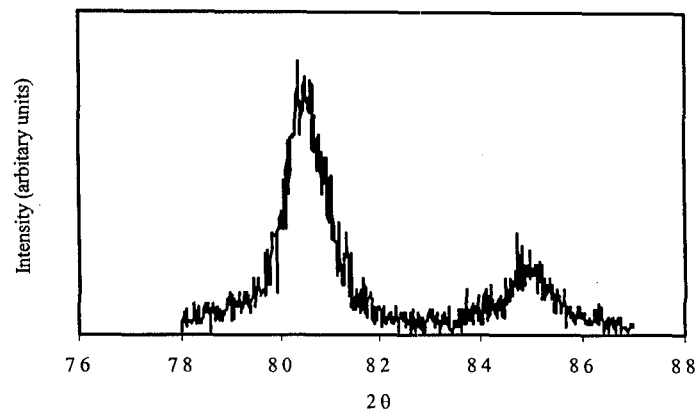
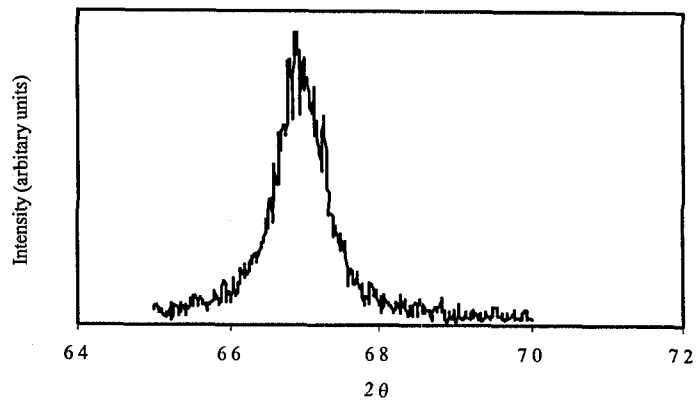

รูปที่ 4 ภาพถ่าย TEM แสดง selected area diffraction pattern จาก matrix และ อะลูมินา โดยใส่เลขดัชนีของ diffracted spots เฉพาะที่เกิดจาก matrix เท่านั้น

$$(B_{\text{matrix}} = [111] \text{ และ } B_{\text{อะลูมินา}} = [112])$$

รูปที่ 5 X-ray diffraction pattern ของสาร

รูปที่ 6 X-ray diffraction pattern บริเวณมุม $2\theta = 67, 80$ และ 85 องศา

3.2 องค์ประกอบทางเคมี

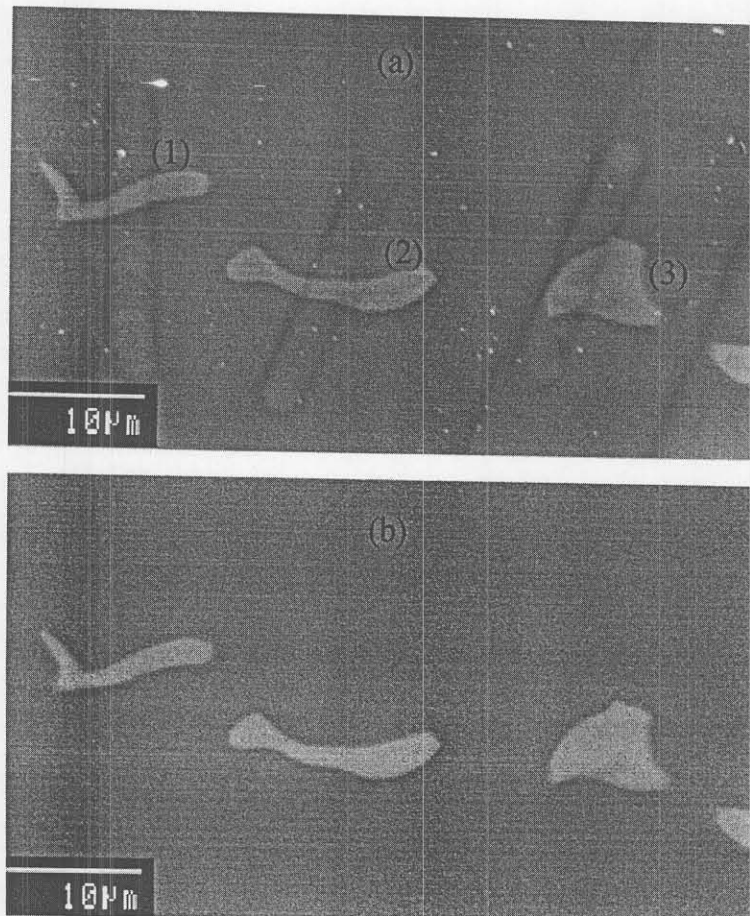
ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางเคมีของ matrix และอนุภาคเฟสสองโดยใช้ Cameca SX50 Microprobe โดยค่าที่แสดงเป็นค่าเฉลี่ยที่วัดจาก matrix และจากอนุภาคเฟสสองหลายๆ อนุภาค จะเห็นว่า matrix มีส่วนผสมของ Ti ประมาณ 29 at% ซึ่งมากกว่าที่กำหนดเอาไว้ แต่ส่วนผสมของ Al ประมาณ 63 at% และ Mn ประมาณ 8 at% ซึ่งน้อยกว่าที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าธาตุเหล่านี้ อาจจะไม่ผสมกันอย่างกลมกลืน

รูปที่ 7(a) และ 7(b) แสดงภาพที่ได้จาก SEM ที่กำลังขยายสูงขึ้นไปของอนุภาคเฟสสองที่แสดงในรูปที่ 1 เป็นภาพที่เกิดจาก SEM secondary และ back-scattered electron images ตามลำดับ ร่องรอยที่เห็นในรูปที่ 7(a) เป็นผลมาจาก damage ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการวิเคราะห์โดยใช้ Cameca SX50 Microprobe ทั้งนี้เนื่องจากสารตัวอย่าง (sample) ที่ใช้ในการวิเคราะห์นั้นถูก coat ด้วยธาตุคาร์บอน ตัว coat นี้เองที่ถูกทำลายในระหว่างการทำ beam scan ขนาดของ beam ที่ใช้เท่ากับ $0.5\ \mu\text{m}$ และใช้ step เท่ากับ $0.7\ \mu\text{m}$ ในการ scan แต่ละครั้งจะกระทำประมาณ 40 จุด รูปที่ 8(a) และ 8(b) แสดงตัวอย่างของปริมาณธาตุต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของ matrix และของอนุภาคเฟสสองหมายเลข 1 และ 3 ในรูปที่ 7(a) จะเห็นว่าโดยทั่วไปองค์ประกอบที่เป็น Al ของอนุภาคเฟสสองมีค่าค่อนข้างคงที่ ประมาณ 62 at% ซึ่งน้อยกว่าของ matrix เล็กน้อยที่ประมาณ 63 at% แต่จะเห็นว่าองค์ประกอบที่เป็น Ti และ Mn มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากระหว่าง matrix และของอนุภาคเฟสสอง จะเห็นว่าองค์ประกอบที่เป็น Mn เริ่มจากประมาณ 8 at% และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเมื่อเข้าใกล้อนุภาคเฟสสองและเพิ่มสูงขึ้นเป็นประมาณ 35 at% ภายในอนุภาคเฟสสอง แต่การเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทิศทางกันข้ามสำหรับองค์ประกอบที่เป็น Ti โดยเริ่มจากประมาณ 29 at% และลดลงเล็กน้อยเมื่อเข้าใกล้อนุภาคเฟสสองและลดต่ำลงเหลือประมาณ 3 at% ภายในอนุภาคเฟสสอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า Al-Mn นั้นมีโอกาสที่จะรวมกันแล้วเกิดเป็นอนุภาคเฟสสองมากกว่าระหว่าง Ti-Mn หรือ Al-Ti

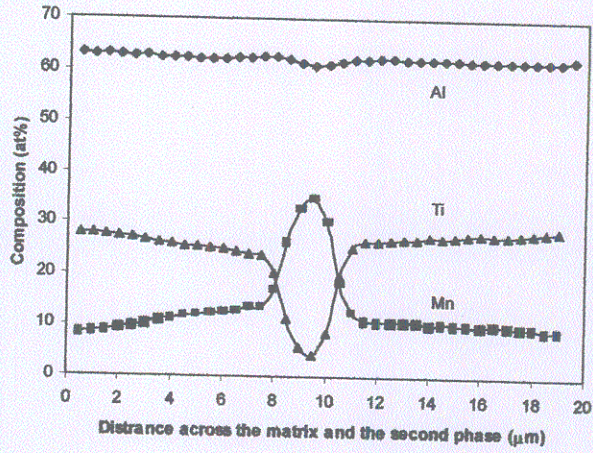
รูปที่ 9 แสดงแผนที่ธาตุองค์ประกอบในบริเวณที่แสดงในรูปที่ 7 โดยใช้เทคนิค x-ray mapping ของเครื่อง Cameca SX50 Microprobe analyzer สเกลสีที่อยู่คอลัมน์ทางขวามือของภาพใช้แสดงความเข้มสัมพัทธ์ของแต่ละธาตุ โดยที่สีแดงจะมีความเข้มสัมพัทธ์ของธาตุนั้นๆ มากที่สุดและสีม่วงมีความเข้มสัมพัทธ์น้อยที่สุด จากรูปที่ 9(c) จะเห็นว่าอนุภาคเฟสสองมีองค์ประกอบของธาตุ Ti น้อยมาก แต่บริเวณที่อยู่ไกลออกไปจากอนุภาคจะมีความเข้มสัมพัทธ์ของธาตุ Ti สูงขึ้น ในขณะที่ความเข้มสัมพัทธ์ของธาตุ Al ค่อนข้างที่จะแตกต่างกันที่บริเวณต่างๆ ดังแสดงในรูปที่ 9(b) ส่วนธาตุ Mn นั้นส่วนใหญ่จะอยู่ในอนุภาคเฟสสองและลดลงอย่างมากภายนอกอนุภาค แต่มีค่าคงที่ที่บริเวณห่างออกไปจากอนุภาคประมาณ $10\ \mu\text{m}$ ดังแสดงในรูปที่ 9(a)

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบทางเคมีของ matrix และ second phase

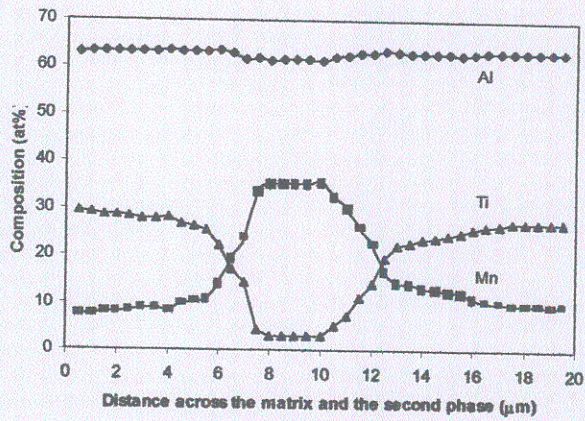
สาร	ธาตุ	องค์ประกอบ
Ti ₂₅ Al ₆₅ Mn ₁₀	Ti	29.2
	Al	62.8
	Mn	8.1
Second phase particles	Ti	3.1
	Al	61.6
	Mn	35.3

รูปที่ 7 ภาพถ่าย SEM แสดงอนุภาคเฟสสอง โดยใช้เทคนิค (a) secondary electron และ (b) back scattering electron modes

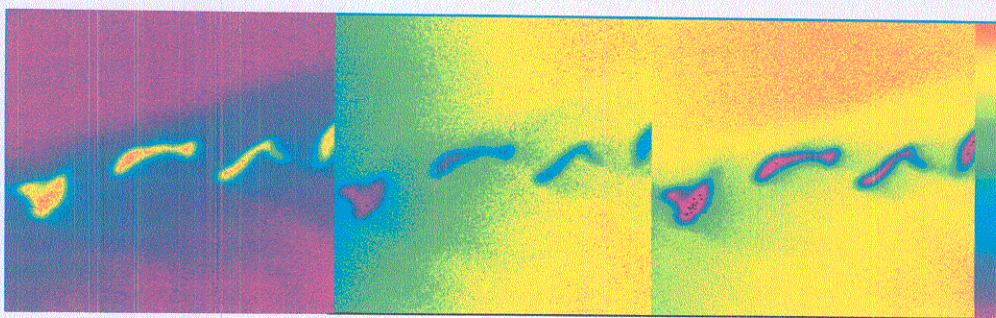

(a) อนุภาคหมายเลข 1

(b) อนุภาคหมายเลข 3

รูปที่ 8 องค์ประกอบทางเคมีของ matrix และ second phase หมายเลข 1 และ 3

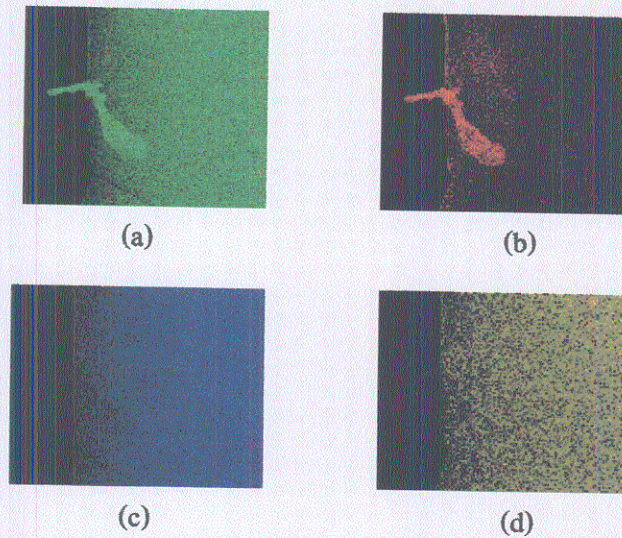
(a)

(b)

(c)

รูปที่ 9 X-Ray mapping ของธาตุ (a) Mn, (b) Al และ (c) Ti โดยบริเวณสีแดงแสดงความเข้มข้นของธาตุสูงสุดและบริเวณสีม่วงมีความเข้มข้นน้อยที่สุด (ดูสเกลแถบสีทางด้านขวาสุดของภาพ)

รูปที่ 10 แสดงผลการวิเคราะห์ธาตุ Al, O, Ti และ Mn ของอนุภาคอะลูมินาที่แสดงในรูปที่ 2 โดยใช้เทคนิค TEM x-ray mapping จะเห็นว่าอนุภาคเหล่านี้มีความเข้มข้นของ Al และ O สูงมากดังแสดงในรูปที่ 10(a) และ 10(b) ตามลำดับ

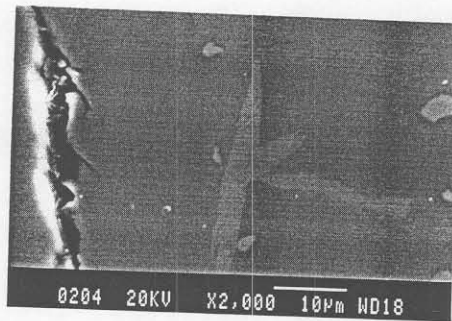

รูปที่ 10 แสดง TEM mapping ของธาตุ (a) Al, (b) O, (c) Ti และ (d) Mn สำหรับอนุภาคอะลูมินาที่แสดงในรูปที่ 2

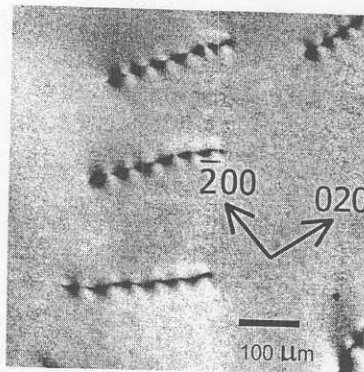
3.3 สมบัติของ dislocations

ถึงแม้ว่าสารที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยนี้จะไม่ถูกทดสอบโดยการ deformation แต่ก็มี dislocations ปรากฏให้เห็นใน TEM samples คล้ายกับผลการศึกษาใน deformed sample โดย Douin และคณะ และ Fukunaga และคณะ การเกิด dislocations เหล่านี้อาจเนื่องมาจาก 2 สาเหตุได้แก่ 1). เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการ solidification หรือ 2). เกิดขึ้นในระหว่างการเตรียม TEM samples อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยรอบคอบตามเหตุผลข้างล่างนี้แล้วทำให้เชื่อได้ว่า dislocations เหล่านี้เกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการเกิด solidification ทั้งนี้เนื่องจากพบว่ามียรอยแตก (cracks) ปรากฏให้เห็นในสารที่เป็น ingot ถึงแม้ว่าจะถูกหลอมซ้ำถึง 3 ครั้งแล้วก็ตาม รูปที่ 11 แสดงตัวอย่างของรอยแตกที่สังเกตโดยกล้อง SEM โดยที่รอยแตกมีลักษณะเป็นเส้นสีดำวางตัวในแนวตั้งบริเวณด้านซ้ายของรูป ส่วนเส้นสีขาวบริเวณกลางภาพที่ดูเหมือนจะเป็นอนุภาคเฟสสองนั้น จริงๆ แล้วเป็นเพียง artifact ที่เกิดขึ้นและจะหายไปถ้าสร้างภาพโดย SEM back scattering mode และนอกจากนี้ยังพบว่าสารที่ใช้ศึกษานี้มีความเปราะสูงมาก ดังนั้นการเตรียม TEM samples จึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษเพื่อไม่ให้ samples เกิดการแตกหัก ดังนั้น damaging TEM samples ในระหว่างการเตรียม samples นั้นจึงมีโอกาที่จะเป็นไปได้ น้อยมาก

รูปที่ 12 แสดงภาพจาก TEM ของ dislocations ซึ่งพบว่าโดยทั่วไปจะปรากฏเป็นเส้นสั้นๆ ค่อนข้างตรงวางตัวอยู่ในระนาบ $\{111\}$ โดยมี Burgers vector ในทิศ $\langle 110 \rangle$ และพบว่ามีบาง dislocations ที่แยกตัวออกเป็น superpartial dislocations สองอันที่แยกจากกันโดย anti phase boundary (APB) และมี Burgers vector เท่ากับ $1/2 \langle 110 \rangle$ ซึ่งการแยกตัวของ dislocations เหล่านี้สามารถแสดงได้โดยสมการ $a\langle 110 \rangle = a/2\langle 110 \rangle + \text{APB} + a/2\langle 110 \rangle$ ในระนาบ $\{111\}$

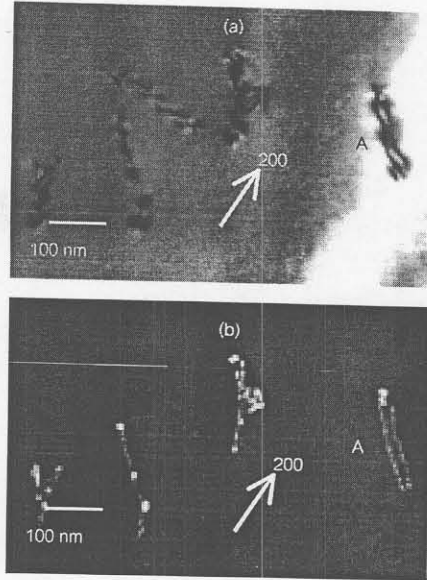
รูปที่ 11 ภาพถ่าย SEM แสดงรอยแตก (เส้นสีดำที่ขอบด้านซ้าย)

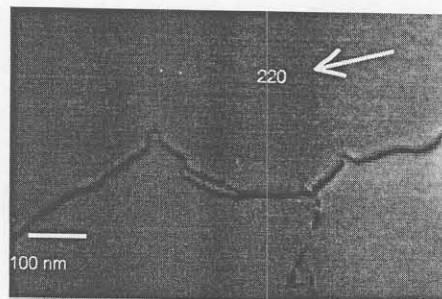
รูปที่ 12 ภาพถ่าย TEM bright field แสดง dislocations ($B = [001]$)

รูปที่ 13(a) และ 13(b) แสดงตัวอย่างภาพจาก TEM แบบ bright field และแบบ weak-beam dark field ของ dislocations ดังกล่าว ภาพทั้งสองได้ถ่ายจากบริเวณเดียวกันของ sample โดยที่ dislocation A มี $\langle 110 \rangle$ Burgers vector ความกว้างของ superpartial dislocations ทั้งสองมีค่าประมาณ 12 nm และมีบาง dislocations ที่ปรากฏเป็นเส้นโค้งดังแสดงเป็นตัวอย่างในรูปที่ 14 จากการศึกษาวិเคราะห์พบว่า dislocations เหล่านี้ก็อยู่ในระนาบ $\{111\}$ และมี $\langle 110 \rangle$ Burgers vector เช่นเดียวกัน ความโค้งของ dislocations เหล่านี้อาจเกิดจากการที่จุดบางจุดบน dislocations ถูกตรึงไว้ไม่ให้เคลื่อนที่ และมี friction stress กระทำต่อ dislocations ทำให้เกิดการโค้งออกมาระหว่างจุดตรึง แต่สาเหตุจริงๆ ของการเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ยังไม่เป็นที่แน่ชัดในขณะนี้

นอกจากการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังได้ทำการทดสอบสมบัติเชิงกล (mechanical property) ของสารนี้ด้วย แต่เป็นการทดสอบเฉพาะค่า Vickers micro-hardness เท่านั้นเนื่องจากสารที่ผลิตขึ้นมาี้มีความเปราะสูงมาก และการทดสอบได้กระทำบน matrix ที่ไม่ตรงกับอนุภาคเฟสสอง โดยใช้มวลขนาด 300 กรัม ได้ค่าเฉลี่ยประมาณ 248 VHN

รูปที่ 13 ภาพถ่าย TEM แสดง dislocations ใน (a) bright field และ (b) dark field ($B = [001]$)

รูปที่ 14 ภาพถ่าย TEM bright field แสดง dislocations ที่เป็นเส้นโค้ง ($B=[112]$)

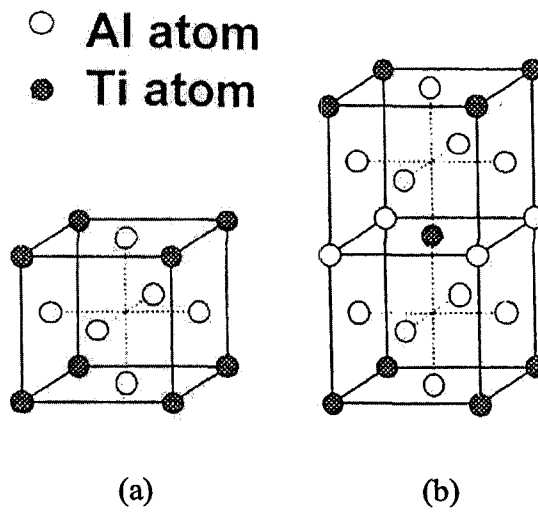
3.4 อภิปรายผล

รูปที่ 15(a) และ 15(b) แสดง unit cell ของ $L1_2$ และ DO_{22} ตามลำดับ โดยที่โครงสร้างแบบ $L1_2$ สามารถที่จะสร้างได้จากโครงสร้างแบบ DO_{22} และในทางกลับกันโครงสร้างแบบ DO_{22} สามารถที่จะสร้างได้จากโครงสร้างแบบ $L1_2$ ได้เช่นกัน ดังตัวอย่างเช่น โครงสร้างแบบ DO_{22} เกิดจาก 2 unit cell ของโครงสร้างแบบ $L1_2$ ที่ถูก shear เทียบซึ่งกันและกันในทิศ $[110]$ บนระนาบ (001) ดังนั้นในการวิจัยนี้จึงคาดว่าโครงสร้างแบบ $L1_2$ -TiAl₃ สามารถที่จะสร้างได้จากโครงสร้างแบบ DO_{22} -TiAl₃ โดยที่อะตอม

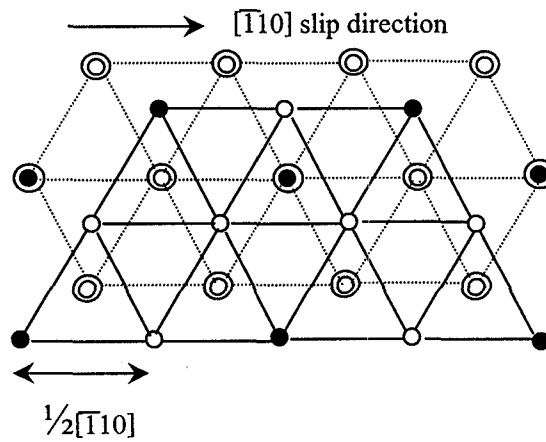
ของ Mn ไปแทนที่ตำแหน่งอะตอม Al ใน lattice ของ L_1_2 ดังนั้นเราสามารถที่จะเขียน matrix ได้เป็น $Ti(Al,Mn)_3$ และจากการทดลองพบว่าหลังจากเพิ่มธาตุ Mn เข้าไป 10 at% ทำให้โครงสร้างของสาร $DO_{22}-TiAl_3$ เปลี่ยนไปเป็น L_1_2 ตามที่คาดหมายไว้ แต่การเกิดอนุภาคเฟสสองที่ยังไม่สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นอนุภาคอะไรนั้นทำให้ไม่สามารถอธิบายกระบวนการเกิดของอนุภาคเหล่านี้ได้ จากการพบว่าอนุภาคเหล่านี้ประกอบไปด้วย Al และ Mn เป็นส่วนใหญ่ที่น่าจะช่วยแนะนำได้ว่าถ้าใช้ธาตุ Mn ในปริมาณที่น้อยกว่านี้อาจทำให้ได้สารที่ไม่มีอนุภาคเฟสสองเกิดขึ้นเนื่องจากไม่มี Mn เหลือไปทำปฏิกิริยากับ Al

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่างานวิจัยนี้จะสามารถเปลี่ยนโครงสร้างแบบ DO_{22} ของ $TiAl_3$ ไปเป็นแบบ L_1_2 ได้ แต่ก็ไม่ได้ทำให้สมบัติทางด้าน ductility ของสารนี้ดีขึ้นเหมือนที่คาดไว้และยังมีความเปราะ (brittleness) ไม่ต่างจากโครงสร้างแบบ DO_{22} จึงพอที่จะสรุปได้ว่าความเปราะอาจเป็นผลมาจากตัวแปรอื่นที่ไม่ใช่โครงสร้างของสารนี้

การที่ dislocations มีการแยกออกเป็น superpartials สองอันที่แยกจากกันโดย anti phase boundary นั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้สำหรับ ordered alloys ทั้งนี้เนื่องจากการเคลื่อนที่ของ $\frac{1}{2}\langle 110 \rangle$ dislocation ที่เกิดขึ้นในสารแบบ f.c.c. จะทำให้อะตอมของธาตุเดียวกันที่อยู่บนระนาบที่ติดกันเคลื่อนมาอยู่ตรงกันข้ามกันพอดี ทำให้เกิด anti phase boundary ขึ้น ดังแสดงเป็นตัวอย่างในรูปที่ 16 สำหรับ ordered alloy แบบ AB_3 ดังเช่นกรณีของ $TiAl_3$ เป็นต้น รูปนี้แสดงการเรียงตัวของระนาบ $\{111\}$ ที่อยู่ติดกัน และการกระจัด $\frac{1}{2}\langle 110 \rangle$ เทียบซึ่งกันและกันของระนาบทั้งสองจะทำให้เกิด disorder ทำให้อะตอมของธาตุเดียวกันเคลื่อนมาอยู่ตรงกันข้ามพอดี เหตุการณ์เช่นนี้จะทำให้พลังงานของระบบเพิ่มขึ้น ดังนั้นระบบจึงต้องลดพลังงานโดยการกระจัด $\frac{1}{2}\langle 110 \rangle$ อีกครั้งหนึ่งเพื่อให้การเรียงตัวของอะตอมกลับไปเป็นเหมือนเดิม ดังนั้น dislocation ใน ordered alloys จึงมักจะประกอบไปด้วย $\frac{1}{2}\langle 110 \rangle$ dislocations สองอันแยกกันด้วย anti phase boundary โดยที่ Burgers vector รวมของ dislocations ทั้งสองเท่ากับ $\langle 110 \rangle$ ซึ่งเป็น lattice translation vector

รูปที่ 15 แสดงโครงสร้าง unit cell ของ (a) $L1_2$ -Ti(Al,Mn)₃ และ (b) DO_{22} -TiAl₃

- A in plane of diagram
- B in plane of diagram
- ⊙ A in adjacent plane
- ⊙ B in adjacent plane

รูปที่ 16 แสดงการเรียงตัวของอะตอมในระนาบ (111) ที่อยู่ติดกันของโครงสร้างแบบ AB_3 เช่น TiAl₃

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยระบบสารประกอบของแข็ง (solid state compound) นี้สามารถสรุปได้ว่า

1. โครงสร้างแบบ DO_{22} (tetragonal) ของ $TiAl_3$ ถูกเปลี่ยนไปเป็นโครงสร้างแบบ $L1_2$ (f.c.c.) โดยการเติมสาร Mn
2. มีอนุภาคเฟสสองเกิดขึ้นใน matrix ซึ่งประกอบด้วยธาตุ Al และ Mn แต่ยังไม่สามารถวิเคราะห์หาโครงสร้างและกำหนดชนิดของอนุภาคนี้ได้เนื่องจากมีอัตราส่วนโดยปริมาตรที่น้อยเมื่อเทียบกับส่วนที่เป็น matrix
3. มีอนุภาคอะลูมินาและ pores เกิดขึ้นใน matrix แต่มีอัตราส่วนโดยปริมาตรที่น้อยมากเมื่อเทียบกับอนุภาคเฟสสอง
4. มี dislocations เกิดขึ้นใน matrix ถึงแม้จะยังไม่ถูกทดสอบหรือ deformed ก็ตาม
5. dislocation เหล่านี้อยู่บนระนาบ $\{111\}$ และมี Burgers vector ในทิศ $\langle 110 \rangle$
6. บาง dislocations มีการแยกตัวออกเป็นสอง superpartial dislocations ที่มี Burgers vector เหมือนกันคือ $\frac{1}{2}\langle 110 \rangle$ และแยกจากกันโดย anti phase boundary
7. ถึงแม้โครงสร้างของสารจะเปลี่ยนจาก tetragonal ไปเป็นแบบ cubic แต่ไม่สามารถปรับปรุงความเปราะให้ดีขึ้น แสดงว่าโครงสร้างของสารไม่ได้เป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดสมบัติความเปราะตามที่คาดไว้

บรรณานุกรม

- Douin J., Kumar K.S. and Veysiere P., *Mater. Sci. Eng.* **A192/193** (1995) 92-96.
- Fukunaga K., Kolbe M., Yamada K. and Misua Y., *Mater. Sci. Eng.* **A234-236** (1997) 594-597.
- Kumar K.S. and Brown S.A., *Acta Metall. Mater.*, **40** (1992) 1923; *Phil. Mag.*, **A65** (1992) 91.
- Mabuchi H., Kito A., Nakamoto H., Tsuda H. and Nakayama Y., *Intermetallics*, **4** (1996) 193-199.
- Nakayama Y. and Mabuchi H., *Intermetallics*, **1** (1993), 41-48.
- Schneibel J., Horton J.H. and Porter W.D., *Mater. Sci. Engng.*, **A152** (1992) 126.
- Seung Z. H., Byung S. R., Hyuck M. L. and Si K. C., *Intermetallics*, **4** (1996) 245-249.
- Southoff G., in *Intermetallics.*, Weinheim, New York, VCH, 1995.
- Yamaguchi M., Umakoshi Y, and Yamane T., *Phil. Mag.*, **55A** (1998) 301.
- Zhang S., Nic J. P. and Mikkola D.E., *Scripta Metall.*, **24** (1990) 57.

ประวัติผู้วิจัย

1.1 หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)
(ภาษาอังกฤษ)	ประพันธ์ แมนย่า
Prapun Manyum
2. ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์/ผู้ช่วยศาสตราจารย์
3. ที่อยู่ (ที่ทำงาน)	สำนักวิชาวิทยาศาสตร์ สาขาวิชาฟิสิกส์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
จังหวัดนครราชสีมา
รหัสไปรษณีย์ 30000 โทร. 044-224288
E-mail: pmanyum@ccs.sut.ac.th

4. ประวัติการศึกษา

4.1 ปริญญาตรีสาขา
สถาบัน	ฟิสิกส์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	ปีที่จบ
ประเทศ	2532
ไทย
4.2 ปริญญาโท
สถาบัน	นิวเคลียร์ฟิสิกส์ (Theory)
University of Oxford	ปีที่จบ
ประเทศ	2534
อังกฤษ
4.3 ปริญญาเอกสาขา
สถาบัน	วัสดุศาสตร์ (Materials Science)
University of Oxford	ปีที่จบ
ประเทศ	2538
อังกฤษ

5. ประวัติการทำงาน

<u>ตำแหน่ง</u>	<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อหน่วยงาน</u>
นักวิทยาศาสตร์นิวเคลียร์
อาจารย์	2538-2540
2540- ปัจจุบัน	สำนักงานพลังงานปรมาณูเพื่อสันติ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

1.2 ผู้ร่วมโครงการ

1. ชื่อ - นามสกุล	Glyn Taylor		
2. ตำแหน่งปัจจุบัน	Lecturer/Researcher		
3. ที่อยู่ (ที่ทำงาน)	Department of Materials
University of Oxford
Oxford OX1 3PH
U.K.		
4. ประวัติการศึกษา			
ปริญญาตรี - เอกสาขา
สถาบัน	วัสดุศาสตร์ (Materials Science)	ปีที่จบ	2509
	University of Oxford	ประเทศ	อังกฤษ
5. ประวัติการทำงาน			
<u>ตำแหน่ง</u>	<u>พ.ศ.</u>	<u>ชื่อหน่วยงาน</u>	
Lecturer/Researcher	2509 -ปัจจุบัน	Department of Materials
University of Oxford	